

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 2-son

VOLUME 9 / ISSUE 2 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.2.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 26-iyunda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 5
Adadi: 100. Buyurtma: № 116.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo‘limi boshlig‘i

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

A. Saidov – Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Milliy markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent, O‘zbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk, Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Sh. Asadov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Aminjonova – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

B. Murodov – O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
26.06.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 116.

Лицензия типографии

от 29.11.2023. № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонов – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор философии по юридическим наукам, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 26.06.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 5.

Units: 100. Order: № 116.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Muxamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 8 **MUXITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**
Yangi O'zbekistonda huquqiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 23 **RAXIMOV DILMURODJON G'ULOMJON O'G'LI**
Davlat xizmati instituti: tushunchasi, mohiyati va shakllanishi
- 35 **XOLIQOV SARVAR MINGISHOVICH**
Qurolli kuchlar harbiy xizmatchilarini uy-joy bilan ta'minlashning dolzarb masalalari: O'zbekiston va xalqaro tajriba
- 41 **USMONOV OTABEK ODILBEK O'G'LI**
Jamoatchilik nazoratini tashkiliy jihatdan raqamlashtirish va uning oldida turgan dolzarb muammolar
- 57 **ISMAILOV BEKJON SALIHOVICH**
Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqiy maqomi konsepsiyasi: huquqiy tahlili
- 65 **TULYAKOV ELDOR**
Korrupsiyaga qarshi kurashishda tahlil markazlarining roli: siyosatni tahlil qilishdan nazoratgacha

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 73 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**
Elektron tijorat va logistika: huquqiy ta'minot masalalari
- 86 **NARZIYEV OTABEK SA'DIYEVICH, NABIRAYEVA ZARNIGOR AKMALOVNA**
Xitoyda sun'iy intellekt va robot-maslahatchilar: tartibga solish xususiyatlari hamda o'ziga xos jihatlari
- 97 **MAHMUDXODJAYEVA UMIDA MUMINOVNA**
Voyaga yetmaganga yetkazilgan zarar uchun javobgarlikning fuqarolik huquqiy masalalari
- 109 **INOYATOV NODIRBEK HAYITBOY O'G'LI**
"Vital" va "Sophiya" robotlari – raqamli davrda yangi huquq subyektlari sifatida

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

- 117 **ABDUSAMADOV DILMUROD FARXOD O'G'LI**
Iqtisodiy sud ishlarini yuritish prinsiplari: odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 127 **IBADOVA ANJELIKA ISMATULLOYEVNA**
Tan jarohatlari yetkazish jinoyatlarini tergov qilishda maxsus bilimlardan foydalanishning ahamiyati

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 137 **GAFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, RAYIMOVA MUNISA NOZIM QIZI**
Sog'liqqa bo'lgan huquqning tamaki chekishga qarshi kurashishdagi roli: O'zbekiston va Avstraliyaning qiyosiy tajribasi

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLİYATI

- 148 **XO'JAMBERDIYEV FARRUX KOMILOVICH, ABDUSAMATOVA ZARINA HASAN QIZI**
Fransuz jandarmeriya modeli jamoat xavfsizligi tizimining etaloni sifatida

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 МУХИТДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА

Современные подходы к формированию правовой культуры в Новом Узбекистане

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

23 РАХИМОВ ДИЛМУРОДЖОН ГУЛОМЖОН УГЛИ

Институт государственной службы: понятие, сущность и формирование

35 ХОЛИКОВ САРВАР МИНГИШОВИЧ

Актуальные вопросы обеспечения жильём военнослужащих Вооружённых Сил: опыт Узбекистана и зарубежных стран

41 УСМАНОВ ОТАБЕК ОДИЛБЕК УГЛИ

Организационная цифровизация общественного контроля и её актуальные проблемы

57 ИСМАИЛОВ БЕКЖОН САЛИХОВИЧ

Концепция правового статуса лиц с инвалидностью: правовой анализ

65 ТУЛЯКОВ ЭЛЬДОР

Роль экспертно-аналитических центров в борьбе с коррупцией: от анализа политики до контроля

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

73 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Электронная коммерция и логистика: вопросы правового обеспечения

87 НАРЗИЕВ ОТАБЕК САЪДИЕВИЧ, НАБИРАЕВА ЗАРНИГОР АКМАЛОВНА

Искусственный интеллект и роботы-консультанты в Китае: характеристика и особенности регулирования

97 МАХМУДХОДЖАЕВА УМИДА МУМИНОВНА

Гражданско-правовые вопросы ответственности за вред, причинённый несовершеннолетнему

109 ИНОЯТОВ НОДИРБЕК ХАЙТБОЙ УГЛИ

Роботы Vital и Sophia как новые субъекты права в цифровую эпоху

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

117 АБДУСАМАНОВ ДИЛМУРОД ФАРХОД УГЛИ

Принципы ведения экономических судебных дел: осуществление правосудия исключительно судом

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

127 ИБАДОВА АНЖЕЛИКА ИСМАТУЛЛОЕВНА

Значение использования специальных знаний при расследовании преступлений, связанных с причинением телесных повреждений

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

137 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, РАЙИМОВА МУНИСА НОЗИМ КИЗИ

Роль права на здоровье в борьбе против табакокурения: сравнительный анализ опыта Узбекистана и Австралии

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

148 ХУЖАМБЕРДИЕВ ФАРРУХ КОМИЛОВИЧ, АБДУСАМАТОВА ЗАРИНА ХАСАН КИЗИ

Французская модель жандармерии как эталон системы общественной безопасности

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 8 **MUKHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**
Modern approaches to the formation of legal culture in New Uzbekistan

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 23 **RAKHIMOV DILMURODJON GULOMJON UGLI**
Public service institution: concept, essence and formation
- 35 **KHOLIKOV SARVAR MINGISHOVICH**
Current issues of providing housing for armed forces personnel: Uzbekistan and international experience
- 41 **USMANOV OTABEK ODILBEK UGLI**
Digitalization of the organizational aspects of public oversight and the pressing challenges it faces
- 57 **ISMAILOV BEKJON SALIHOVICH**
The concept of the legal status of persons with disabilities: legal analysis
- 65 **TULYAKOV ELDOR**
The role of think tanks in combating corruption: from policy analysis to oversight

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 73 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
E-commerce and logistics: legal support issues
- 86 **NARZIEV OTABEK SA'DIEVICH, NABIRAYEVA ZARNIGOR AKMALOVNA**
Artificial intelligence and robo-advisors in China: characteristics and features of regulation
- 97 **MAHMUDKHODJAEVA UMIDA MUMINOVNA**
Civil law issues of liability for damage caused to a minor
- 109 **INOYATOV NODIRBEK HAYITBOY UGLI**
Vital and Sophia robots as new legal subjects in the digital age

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 117 **ABDUSAMADOV DILMUROD FARKHOD UGLI**
Principles of conducting economic court cases: justice is administered solely by the court

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 127 **IBADOVA ANGELIKA ISMATULLOYEVNA**
Importance of using special knowledge in investigating crimes involving bodily injuries

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

- 137 **GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, RAYIMOVA MUNISA NOZIM KIZI**
The role of the right to health in the fight against tobacco smoking: comparative analysis of the experience of Uzbekistan and Australia

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

- 148 **KHUJAMBERDIEV FARRUKH KOMILOVICH, ABDUSAMATOVA ZARINA KHASAN KIZI**
The french model of gendarmerie as a standard of public security system

Kelib tushgan / Получено / Received: 16.04.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 16.06.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 26.06.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.2./ROTE9994

UDC: 342.5(045)(575.1)

DAVLAT XIZMATI INSTITUTI: TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA SHAKLLANISHI

Raximov Dilmurodjon G'ulomjon o'g'li,
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi
Davlat boshqaruvi akademiyasi katta o'qituvchisi,
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti doktoranti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0002-9788-5698
e-mail: drakhimov95@gmail.com

Annotatsiya. Maqola davlat xizmati institutining kelib chiqishini, davlat xizmati tushunchasi va uning mohiyatini tahlil qilishni maqsad qilgan. Davlat xizmati institutining shakllanishi borasida bir qancha xorijlik mutaxassislarning tadqiqot ishlari o'rganilgan. Meritokratik tamoyilga asoslangan professional soha sifatida davlat xizmati miloddan avvalgi 3-mingyillikda qadimgi Sharqda, asosan, qadimgi Misr va qadimgi Xitoyda shakllangan, degan xulosaga kelingan. Shu bilan birga, davlat xizmati ijtimoiy-huquqiy kategoriya sifatida XIX asrdan Buyuk Britaniyada qo'llanila boshlaganligi qayd etilgan. Davlat xizmati institut sifatida Yevropada shakllangan bo'lsa-da, unga oid qarashlar, xususan, davlat amaldorlarini tanlashda e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan sifatlarga oid fikr-mulohazalar milliy-tarixiy manbalardan ham o'rin olganligi ta'kidlangan. Bu borada "Avesto", Abu Nasr Farobiy, Yusuf Xos Hojib, Nizomulmulik, Amir Temur, Alisher Navoiy asarlarida ilgari surilgan ayrim g'oyalardan misollar keltirib, ularning bugungi kunda ham ahamiyatini yo'qotmaganligi qayd etilgan. Bundan tashqari, davlat xizmati, davlat xizmatchisi va kadr tushunchalarining xususiyatlari izohli, ensiklopedik lug'atlar hamda mahalliy va xorijlik olimlarning qarashlari asosida tahlil qilinib, ushbu tushunchalarga mualliflik ta'riflari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: davlat xizmati, davlat xizmatchisi, davlat fuqarolik xizmati, kadr, meritokratiya, "Avesto", "Siyosatnoma", "Temur tuzuklari"

ИНСТИТУТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ФОРМИРОВАНИЕ

Рахимов Дилмуроджон Гуломжон угли,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
докторант Университета
мировой экономики и дипломатии,
старший преподаватель Академии государственного управления
при Президенте Республики Узбекистан

Аннотация. Целью настоящей статьи является анализ истоков института государственной службы, понятий «государственная служба» и «государственный служащий», а также раскрытие их сущностных характеристик. В работе исследуются взгляды ряда зарубежных специалистов на процессы формирования государственной службы, делается вывод о том, что

данный институт как профессиональная сфера, основанная на меритократическом принципе, начал складываться ещё в III тысячелетии до н. э. на Древнем Востоке, прежде всего в Древнем Египте и Древнем Китае. Особое внимание уделяется историко-правовому развитию понятия «государственная служба», которое как социально-правовая категория стало использоваться в Великобритании в XIX веке. Отмечается, что, несмотря на европейское оформление данного института, представления о качественных характеристиках государственных служащих во многом опираются на национально-исторические традиции. В этом контексте приводятся примеры идей, зафиксированных в таких источниках, как «Авеста», труды Абу Насра Фароби, Юсуфа Хос Ходжиба, Низамулмулка, Амира Темура и Алишера Навои, актуальность которых сохраняется и в современном понимании государственной службы. Кроме того, на основе анализа толковых и энциклопедических словарей, а также мнений отечественных и зарубежных учёных предлагаются авторские определения понятий «государственная служба», «государственный служащий» и «кадр».

Ключевые слова: государственная служба, государственный служащий, государственная гражданская служба, кадры, меритократия, «Авеста», «Сиёсатнома», «Уложение Темура»

PUBLIC SERVICE INSTITUTION: CONCEPT, ESSENCE AND FORMATION

Rakhimov Dilmurodjon Gulomjon ugli,

Senior Lecturer at the Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Uzbekistan,
Doctoral student at the University of World Economy and Diplomacy,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. The article aims to analyze the origins of the civil service institution, the concept of civil service, and its essence. The research works of several foreign specialists on the formation of the civil service institute have been studied. It is concluded that the civil service as a professional sphere based on the meritocratic principle was formed in the 3rd millennium BC in the ancient East, mainly in ancient Egypt and ancient China. At the same time, it is noted that public service as a socio-legal category began to be used in Great Britain in the 19th century. Although the civil service as an institution was formed in Europe, views on it, in particular, opinions on the qualities that should be paid attention to when choosing government officials, are also reflected in national-historical sources. In this regard, he cites examples of some ideas put forward in the works of “Avesta,” Abu Nasr Farabi, Yusuf Khos Hajib, Nizamulmulk, Amir Temur, Alisher Navoi, and notes that they have not lost their significance even today. In addition, the features of the concepts of civil service, civil servant, and personnel were analyzed based on explanatory, encyclopedic dictionaries, as well as the views of domestic and foreign scientists, and author’s definitions of these concepts were proposed.

Keywords: civil service, civil servant, state civil service, personnel, meritocracy, “Avesta”, “Siyosatnoma”, “Temur’s Code”

Kirish

Har bir demokratik davlatning bosh vazifasi aholining farovon turmushini ta'minlash hisoblanadi. Farovon turmushga erishish va uni ta'minlash davlatlar oldiga yuksak vazifalarni qo'yadi. Ushbu vazifalarni bajarish uchun esa mamlakatda to'g'ri tashkil etilgan, samarali va natijaga asoslangan dav-

lat boshqaruvi tizimi mavjud bo'lishi lozim. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ham 2018-yil 28-dekabrdagi Parlamentga Murojaatnomasida: “Zamonaviy, oqilona boshqaruv tizimini joriy etish – oldimizga qo'ygan vazifalarni bajarishning asosiy shartidir” [1], – deya ta'kidlagan edi. Aytish joizki, “davlat boshqaruvi”ni yirik tizim deb

olsak, u uch muhim element (davlat idoralari, ularning faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik va davlat xizmatchilari)dan iborat. Shu nuqtayi nazardan davlat xizmati va davlat xizmatchilari davlat boshqaruvining ajralmas qismi bo'lib, uning rivojlanishida alohida o'rin tutadi.

Tadqiqot doirasida bugungi kunda amaliyotda keng qo'llanilayotgan davlat fuqarolik xizmati instituti bilan birgalikda davlat xizmati masalasini tadqiq etish maqsad qilindi. Sababi davlat xizmati xorijiy mamlakatlar qonunchiligi va ilmiy-adabiyotlarda keng qo'llaniladigan fundamental kategoriya bo'lib, u o'z ichiga nafaqat davlat fuqarolik xizmatini, balki maxsus xizmat, siyosiy xizmat, kadr kabi tushunchalarni qamrab oladi. Bu esa bevosita mavzuga taalluqli bo'lgan boshqa kategoriyalarni tahlil qilish imkonini beradi. Shuningdek, tadqiqotni umumiylikdan xususiylikka qarab tahlil etish imkonini yaratib beradi. Bunda davlat xizmati institutining kelib chiqishi, ushbu soha bo'yicha milliy va xorijlik mutafakkir hamda olimlarning qarashlari, davlat xizmatiga oid nazariy qarashlar tahlil qilinishi tadqiqotda asosli takliflar ishlab chiqilishiga xizmat qiladi.

Maqoladagi asosiy ilmiy masala davlat xizmati institutining kelib chiqishi va shakllanishini tadqiq qilgan holda uning kategoriya va amaliyot sifatida qachondan paydo bo'lganligini aniqlash, davlat xizmati tushunchasiga berilgan ta'riflarni va uning xususiyatlarini tahlil qilish orqali unga mualliflik yondashuvini ifoda etishdan iborat.

Material va metodlar

Maqolada davlat xizmati institutining kelib chiqishi, shakllanishi, tushunchasi va mazmun-mohiyatiga oid ilmiy-nazariy va konseptual qarashlar tahlil qilingan. Bu borada xorijlik tadqiqotchilardan B. Elman, I. Galnoor, J. Oser, A. Paludan, C. Wilkinson, M. Warner, M. Young, Y. Zhu, C. Zhua, M. Holzer, J. Rabin, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi hududidagi olimlardan B. Lazarev, A. Alexin, Y. Kozlov, A. Obolonskiy, Y. Starilov, V. Manoxin, Y. Tixomi-

rov, E. Duysenov, E. Bazarbay, D. Ovsyanko, D. Baxraxlarning ilmiy ishlari tadqiq etilgan. Mahalliy olimlardan O. Xusanov, U. Tojixonov, A. Li, E. Xojiyev, G. Ismailova, M. Raximova, N. Said-Gaziyeva, B. Mirboboyev, E. Xojiyev, X. Azizov, V. Xudoyberdiyeva, F. Yuldasheva kabi huquqshunos olimlarning qarashlari bilan munozaraga kirishilgan. Bundan tashqari, "Avesto", Abu Nasr Farobiy, Yusuf Xos Hojib, Nizomulmuluk, Amir Temur, Alisher Navoiy asarlariga fundamental asos sifatida murojaaat qilingan.

Tadqiqot doirasida barcha huquqiy fanlar uchun muhim bo'lgan ilmiylik, xolislik, tizimlilik, determinizm prinsiplari, xronologik uslub, statistik, qiyosiy-tahlil, umumlashtirish, ilmiy manbalarni kompleks tahlil qilish, mantiqiylik, formal-yuridik, induksiya, deduksiya, analiz, sintez va boshqa ilmiy metodlar qo'llanilgan.

Maqola obyekti esa O'zbekiston Respublikasida davlat xizmati instituti hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari

Davlat xizmati tushunchasining kelib chiqishi va uning rivojlanish jihatlarini o'rganish mavzuni tadqiq etishning muhim jihati hisoblanadi. Olimlar davlat xizmatining kelib chiqishida uning professional tarzda shakllanganiga, davlat xizmatchilarining ma'lum qobiliyatlari asosida tanlab olinganiga e'tibor qaratishgan. Jumladan, A. Paludan [2], Ch. Zhua va M. Warner [3] kabi tadqiqotchilar professional davlat xizmati qadimgi Xitoyda vujudga kelganini ta'kidlashadi. AQShlik xitoyshunos olim B. Elmanning qayd etishicha, qadimgi Xitoy imperiyasi davlat boshqaruvining muhim omili davlat xizmatiga eng munosib nomzodlarni tanlash uchun ishlab chiqilgan imtihondan iborat ekanligida edi. Ya'ni Xitoy davlat xizmati meritokratiya tamoyiliga asoslangan edi. Ushbu tizim oilaviy nasl-nasabi (ijtimoiy kelib chiqishi)dan qat'i nazar har qanday xitoylikning yirik davlat amaldoriga aylana olishini nazarda tutardi [4].

Yana bir guruh tadqiqotchilar, xususan, I. Galnoor va J. Oser davlat xizmati ibtidosi fa-

qatgina qadimgi Xitoy bilan bog'liq emas, balki Misrning qadimgi podsholik davrlari (mil. avv. 3 mingyillik o'rtalari)da qobiliyatli davlat xizmatchilari tanlab olinganligi haqida fikr yuritishadi. Shunday qilib, davlat xizmatining ilk kurtaklari qadimgi Sharqda shakllandi. O'rta asrlarda esa Vizantiya, Eron sosoniylari, Arab xalifaligining abbosiylar sulolasi va Usmonli imperiyalari davlat xizmati tizimini yo'lga qo'yganlar. Yangi davr davlat xizmati esa XVIII asrda Prussiya va Fransiyada rivojlangan bo'lsa, ijtimoiy-huquqiy institut sifatida XIX asrda Buyuk Britaniyada vujudga keldi [5]. 1806-yilda Londonda Buyuk Britaniyaning Ost-Indiya kompaniyasi tashabbusi bilan inglizlarning Hindistonni boshqaradigan amaldorlari malakasini oshirish va ularni attestatsiyadan o'tkazishni nazarda tutuvchi kollej tashkil etildi [6]. XIX asr o'rtalariga kelib davlat xizmatiga nomzod imtihon orqali qabul qilinishi, ma'lum mansabni egallash uchun muayyan bilim va ko'nikmalarning mavjud bo'lishi, shuningdek, davlat amaldorlarining iyerarxik (vertikal) tarzda o'sishini nazarda tutuvchi jarayonlar umumiy "civil service", ya'ni "fuqarolik xizmati" atamasi bilan qo'llanila boshlandi.

Davlat xizmati kategoriya sifatida Yevropada shakllangan bo'lsa-da, davlat amaldorlarini tanlashda e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan sifatlarga oid qarashlar milliy-tarixiy manbalardan ham o'rin olgan.

Bu boradagi muhim manbalardan biri zardushtiylik dinining muqaddas kitobi "Avesto" bo'lib, unda davlat boshqaruvi va davlat xizmatiga oid ayrim masalalar ham yoritilgan. Tarixchi olimlar A. Sagdullayev va O'. Mavlonov "Avesto"da davlat xizmatchilarining iyerarxiyasi berilganiga e'tibor qaratishadi: "Yuqoridan quyiga: kavi (mamlakat rahbari), daxyupati (viloyat – bir necha tuman rahbari), xanjamana (tuman rahbari), vispati (qishloq jamoasi rahbari), nmanopati (uy-qo'rg'on rahbari) kabi davlat xizmati mansabdorlari mavjud bo'lgan" [7, 36-b.]. "Avesto"da aytilishicha, eramizdan oldingi davrlardayoq

mamlakatimiz hududida rahbarlarni lavozimga tayinlashning demokratik vositalaridan foydalanilgan. Jumladan, siyosatshunos F. Ravshanov ham: "Davlat mansabdorlarini tayinlashni saylovlar vositasida amalga oshirishga da'vat qilinganligiga e'tibor bersak, davlatchiligimiz tarixining ilk bosqichlaridayoq rahbar kadrlarni tanlashning xalqchil usullarini qo'llanilganligiga guvoh bo'lamiz" [8, 22-b.], – deb to'g'ri ta'kidlaydi.

VII-VIII asrlardagi arab istilosi bilan bir qatorda mamlakatimiz hududiga islom dini, madaniyati va boshqaruvi ham kirib keldi. Bu, o'z navbatida, IX-XII asrlarda Markaziy Osiyoda birinchi Renessans (Uyg'onish davri) vujudga kelishiga xizmat qildi. Mazkur davrda ko'plab ilmiy asarlar yaratildi. Ularning ayrimlari adolatli, xalqparvar davlat boshqaruvi masalalariga bag'ishlandi. Ayniqsa, bu borada Abu Nasr Farobiy (873–950)ning "Fozil odamlar shahri" asari beqiyos ahamiyatga ega. Asarda davlat xizmatchilarini tayyorlash, tanlash va ularga qo'yilgan talablar tizimlashgan holda ifodalangan [9]. Mazkur asarning ahamiyatli jihati uning utopik (xayoliy) qarashlardan uzoqligi, empirik tadqiqotlarga va amaliy hayotga asoslanganidadir deyish mumkin.

Yana bir mutafakkir Yusuf Xos Hojib (XI asr) "Qutadg'u bilig" ("Saodatga eltuvchi bilim") asarida majoziy qahramonlar misolida davlat xizmatchilari, xususan, rahbar kadrlarni tanlashning eng adolatli mezonlarini taklif etadi. Yusuf Xos Hojib rahbarga qo'yiladigan talablar haqida so'zlar ekan, uning ma'naviy qiyofasiga alohida e'tibor qaratadi: "Uning qilig'i, xulq-atvori ko'pchilikka manzur, tili bilan dili bir bo'lishi lozim. Uyatandisha egasi, dili kirsizlar bu amalga munosibdir. Ko'zi to'q, abjir, bilag'on, sezgir, yaxshi yomonning farqiga boruvchilar vazirlikka loyiq bo'ladi" [10, 78-b.].

Davlat xizmati bo'yicha yana bir muhim manba Nizomulmulk (XI asr)ning "Siyosatnoma" ("Siyar ul-muluk") asaridir [11]. Nizomulmulk saljuqiylar davlati (1038-1308)da

vazir lavozimida faoliyat yuritgan. U juda yaxshi sifatlarga ega vazir bo'lgan. Uning shaxsiyatiga davlat arbobi va allomalar g'oyat yuksak baho berganlar. Jumladan, Amir Temur "Temur tuzuklari"ning bir necha o'rinlarida Nizomulmulkni hurmat-ehtirom bilan eslab, jumladan, shunday deydi: "Malikshoh Saljuqi o'z vaziri Nizomulmulkni martabasidan tushirdi. Vazir boshdan-oyoq yaxshi sifatlarga o'ralgan edi. Uning o'rniga zoti past, yomon bir kishini vazir qilib tayinladi. Bu shumqadam vazirning qabih ishlari, zulm-sitami va nafi buzuvchiligi kasofatidan saltanat binosi buzila boshladi" [12, 107-108-b.]. "Siyosatnoma" asarida shariat qoidalari bilan bir qatorda dunyoviy davlatga xos xususiyatlardan kelib chiqib, davlat amaldorlari uchun boshqaruv qoidalari tavsiya etilgan. Mazkur boshqaruv qoidalarini hatto "boshqaruv san'atlari" sifatida ham e'tirof etish mumkin. Xususan, Nizomulmulk davlat xizmatini kadrlar bilan ta'minlash haqida so'zlar ekan: "Amaldorlarni to'g'ri tanlab, ularga qo'llaridan keladigan ishlar va vazifalarni topshirish, bir kishiga bir amal berib, undan itoat va ijro fazilatini kutish davlat boshqaruvining asosiy talablari dandir" [11, 11-b.], – deb qayd etadi.

Buyuk davlat arbobi Amir Temurning davlat xizmati to'g'risidagi qarashlari "Temur tuzuklari"da bayon etilgan bo'lib, unda ta'kidlangan davlat xizmatchilari fazilatlarining ayrimlari bugungi kunda ham dolzarbdir. Jumladan, Amir Temur farosatlilik, xalqparvarlik, xushmuomalalik va mehnatsevarlik ko'nikmalariga ega shaxslar rahbarlik lavozimlarini egallashi lozim deb hisoblagan: "Vazirlar ushbu to'rt sifatga ega kishilardan bo'lishlari lozim: birinchisi – asillik va toza nasllik, ikkinchisi – aql-farosatlilik, uchinchisi – sipohu raiyat ahvolidan xabardorlik, ularga nisbatan xushmuomalalik, to'rtinchisi – sabrchidamlilik va tinchliksevarlik" [12, 106-107-b.]. Temurshunos olim, akademik B. Ahmedov Amir Temur ixcham boshqaruv tizimi tuzganiga urg'u qaratadi: "Markaziy davlat tizimiga kelsak, uni bor yo'g'i yetti vazir:

1) mamlakat va raiyat vaziri, 2) sipoh vaziri, 3) moliya ishlari vaziri, 4) saltanat ishlarini yurituvchi vazir; beshinchi, oltinchi, yettinchi vazirlar – sarhad vazirlari boshqarardi" [13, 12-b.].

Ulug' bobokalonimiz Alisher Navoiy ham shoir va yozuvchi, ham davlat arbobi sifatida samarali hayot kechirgan bo'lib, uning qarashlarida komil inson, xususan, yetuk davlat xizmatchisi, xalqparvar amaldor masalalari o'rin olgan. Uning bu boradagi mulohazalari "Saddi Iskandariy" va "Mahbub ul-qulub" ("Ko'ngillarning sevgani") asarlarida o'z ifodasini topgan [14].

Huquqshunos F.A. Muhitdinova Sharq mutafakkirlarining siyosiy-huquqiy ta'limotlarini tadqiq etar ekan, ulardagi kadrlar siyosatiga oid g'oyalar davlat hokimiyati va boshqaruvi xodimlari, shu jumladan, rahbar kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini ta'kidlaydi [15, 10-b.]. Ushbu fikrlarga qo'shimcha qilib, yuqoridagi mutafakkirlarning g'oyalari kadrlar siyosatiga oid qonunchilikni takomillashtirishda metodologik manba bo'lishi mumkinligini aytish joiz.

XVI-XIX asrlarda Buxoro xonligi (amirligi), Xiva va Qo'qon xonliklari davrida davlat xizmatini kadrlar bilan ta'minlashda yuqorida keltirilgan qarashlar, shajara va nasl-nasab xususiyatlari, shuningdek, islom dini qoidalariga asoslandi. Xonliklardagi davlat xizmati lavozimlari bir-biridan keskin farq qilmagan. Ulardagi eng o'xshash xususiyat – yuqori lavozimlarga, asosan, hukmron sulola mansub bo'lgan urug' vakillari tayinlangan. Bu borada professor H. Boboyevning qayd etishicha: "Buxoro amirligida yetakchi o'zbek urug'lari, xususan, mang'it urug'i zodagonlari hukmron tabaqaning asosiy tayanchi bo'lib xizmat qilgan. Davlatdagi eng oliy harbiy-ma'muriy amaldorlar, mahalliy boshqaruvdagi asosiy mansabdorlar mang'it urug'idan bo'lgan kishilardan tayinlangan" [16, 218-b.].

Xonliklar Chor Rossiyasi boshqaruviga o'tgach, kadrlar tizimida ham katta

o'zgarishlar yuz berdi. Siyosatshunos Q. Qurbanboyevning ta'kidlashicha, XIX asr ikkinchi yarmidan 1917-yilgacha bo'lgan Chor Rossiyasi davrida davlat xizmatining muhim lavozimlariga kadrlarni tanlab olishda hukmron Romanovlar sulolasiga yaqin zodagonlarning fikri muhim rol o'ynagan [17, 68-b.]. Shu tariqa hukmron sulolaga sodiq shaxslar yuqori lavozimlarni egallagan.

G'arbda davlat xizmati alohida fan va tizim sifatida rivojlanayotgan bir paytda, Sobiq ittifoq davrida (1917–1991-yillar) davlat xizmati masalasiga deyarli e'tibor qaratilmadi. Davlat xizmatchilarini tanlashda ularning mutaxassisligi va kompetensiyasiga tayanishga anchagina sust qaraldi. Davlat organlari boshqaruv lavozimlariga muayyan bilim, malaka va ko'nikmaga ega bo'lmada, asosiysi kommunistik partiya tarafdori bo'lgan, yuqoridagi rahbarga so'zsiz bo'ysunuvchi shaxslar tayinlandi. Xususan, boshqaruv ko'nikmasi va ma'lum mutaxassislikka ega bo'lmagan dehqon, kolxozchi, ishchi kabilar yuqori lavozimlarni egalladi. Bu o'sha davrda mashhur bo'lgan "Proletariat diktaturasi"ning amaliy ifodasi edi. Hattoki, XX asrning 80-yillariga kelib, milliy kadrlarni tazyiqqa olish, "paxta ishi", "o'zbeklar ishi" kabi bo'htonlar bilan ularni qatag'on qilish avj oldi. Professor A. Azizxo'jayev qatag'on oqibatida ayniqsa qishloq xo'jaligi boshqaruvining kadrlar korpusi jiddiy zararlanganini alohida qayd etadi [18, 259-b.]. Sobiq Ittifoq davrida davlat xizmatiga oid ilm-fan ham juda sust rivojlandi. Bu davrda A. Beylin, I. Pronin, Y. Razumov, V. Yaskov [19] kabi olimlar tomonidan davlat kadrlar siyosatiga oid tadqiqotlar amalga oshirilib, ular, asosan Sobiq Ittifoqning va kommunistik partiyaning g'oyalaridan iborat bo'lib, aniq statistik ma'lumotlarsiz nashr etilgan edi. "O'zbekistonda sovet tuzumining kadrlar siyosati va uning oqibatlari" mavzusi-da tadqiqot olib borgan tarixchi D.A. Iymanova Sobiq ittifoq davrida o'zbekistonlik olimlar ham davlat kadrlar siyosatiga oid tadqiqotlar olib borganliklarini ta'kidlaydi. Uning fikri-

cha, T. Melnikova, N. Muhiddinov, A. Valiyev, Sh. Ziyomov, X. Tursunov, T. Toshmurodov, N. Ahmedov va M. Pakning tadqiqotlari asosan kommunistik partiya yo'nalishida yozilgan bo'lib, kadrlar siyosati borasidagi muammolar va ularning oqibatlari deyarli ta'kidlanmay, aksariyati markscha-lenincha qarashlar asosida yoritilgan [20, 8-b.].

XX asr 80-yillarining ikkinchi yarmidan boshlangan "qayta qurish" davlat kadrlar siyosatida ham o'z aksini topa boshladi. Aynan shu paytlardan boshlab professional davlat xizmati shakllana boshladi. Sobiq ittifoqning parchalanishi esa davlat xizmatining ilm-fan va amaliyot sifatida rivojlanishiga sabab bo'ldi. O'tgan asrning 90-yillaridan boshlab Sobiq ittifoq hududidagi davlatlarda davlat xizmati alohida institut sifatida o'rganila boshlandi.

Yaqin yillargacha mamlakatimiz qonunchiligi va amaliyotida faqatgina "davlat xizmati" tushunchasi qo'llanilib kelingan. 2017-yildagi Ma'muriy islohotlar konsepsiyasida davlat xizmatini tasniflash orqali uning huquqiy asoslarini mustahkamlash belgilangan edi. Natijada mamlakatimiz qonunchiligi va amaliyotida davlat fuqarolik xizmati, maxsus xizmat, siyosiy xizmat kabi institutlar keng qo'llanila boshlandi. Mana shu jarayonda "davlat xizmati" mohiyatan kengroq tushuncha sifatida yuqoridagi xizmat sohalari ham o'z ichiga olmoqda. Tadqiqotda ushbu masalalarni batafsil tahlil qilamiz.

Tadqiqot natijalari tahlili

Davlat xizmati ijtimoiy fanlarda, jumladan, falsafa, huquqshunoslik, siyosatshunoslik, sotsiologiya, menejment, davlat boshqaruvi kabi fanlarda uchraydigan kategoriya hisoblanadi. Yuridik fanlar tarmog'ida ham davlat xizmati instituti bir qancha huquq sohalari xususiyatlarini o'zida aks ettiradi. Jumladan, davlat xizmatining fundamental qoidalari konstitutsiyaviy, hokimiyatchilik munosabatlari ma'muriy, mehnatga oid munosabatlari mehnat, javobgarlik masalalari esa jinoyat huquqining predmeti sifatida

o'rganiladi. Lekin aksariyat mamlakatlarda davlat xizmatchilari davlat nomidan harakat qilishi, ijtimoiy munosabatlarda hokimiyatchilikka asoslanishi nuqtayi nazaridan davlat xizmati, asosan, ma'muriy huquq predmeti sifatida qabul qilingan. Mazkur masala mamlakatimiz huquqshunoslik tizimiga ham taalluqlidir. Shu sababli davlat xizmatiga berilgan ta'riflar xilma-xil bo'lib, uning qaysidir jihati ni ochib berishga xizmat qiladi.

Aksariyat tadqiqotchilar, xususan, B.M. Lazarev [21, 5-6-b.], A.V. Obolonskiy [22, 20-b.], Y.N. Starilov [23, 28-b.], A.P. Alexin va Y.M. Kozlov [24, 152-b.], davlat xizmatining davlatdan olinadigan maosh evaziga davlatga xizmat ko'rsatish xususiyatiga e'tibor qaratishadi. Jumladan, professor B.M. Lazarev davlat xizmati tushunchasini quyidagicha ta'riflaydi: "Davlat xizmati – bu davlatga xizmatdir, ya'ni davlat organlarida, davlatning funktsiya va vazifalarini amalga oshirishga qaratilgan, davlatdan olingan ko'rsatmalar, yo'l-yo'riqlar hamda to'lanadigan maosh uchun bajariladigan faoliyat" [21, 5-6-b.].

Ayrim olimlar esa davlat xizmati davlat xizmatchilari tomonidan amalga oshiriladigan kasbiy (professional) faoliyat ekanligini ta'kidlaydilar. Bu guruhga V.M. Manoxin [25, 9-b.], Y.A. Tixomirov [26, 309-b.], E.E. Dusenov [27, 367-b.], E. Bazarbay [28, 10-b.], U. Tojixonov [29], A.A. Li [30, 11-12-b.], E.T. Xojiyev, G.S. Ismailova, M.A. Raximova [31, 15-b.] kabi olimlarni kiritish mumkin. Jumladan, V.M. Manoxin fikricha: "Davlat xizmati – davlat, jamoat va boshqa ijtimoiy tuzilmalar vakolatlari ijrosini va amaliy bajarilishini tashkil etishdagi muayyan shaxslarning, ya'ni xizmatchilarning kasbiy faoliyatidir" [25, 9-b.]. G'arb olimlari mulohazalarida ham davlat xizmatining professionallik xususiyatiga e'tibor qaratiladi. Jumladan, davlat boshqaruvi sohasi bo'yicha mutaxassislar M. Xolser va J. Rabin davlat xizmati huquqshunoslik va shifokorlik kabi alohida kasb ekanligini qayd etishadi [32, 3-13-b.]. MDH hududidagi

ko'pgina mamlakatlarda davlat xizmatining sobiq Ittifoqqa xos xususiyatlari ustun. Bunda ba'zi davlat xizmatchilarining faoliyati sohaga oid maxsus qonun va mehnat qonunchiligi bilan belgilanadi. Shu sababli davlat xizmatini ta'riflashda uning mehnat faoliyati ekanligiga qaratilgan qarashlar ham shakllangan. Y.N. Starilov [33, 127-133-b.], N.Sh. Said-Gaziyeva [34, 49-b.], B.Sh. Mirboboyev [35, 51-b.], E.T. Xojiyev [36, 28-b.] va X.T. Azizov [37, 21-b.] kabilarning qarashlarida davlat xizmati mehnat faoliyati hisoblanishiga ustuvorlik qaratilgan. Jumladan, X.T. Azizovning ta'kidlashicha: "Davlat xizmati – davlat organlarida hokimiyat vakolatlari doirasida davlat oldida turgan funktsiya va vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan mehnat faoliyati" [37, 21-b.]. Davlat xizmati sohasi bo'yicha maxsus tadqiqot olib borgan huquqshunos N.Sh. Said-Gaziyevaning fikricha esa: "Davlat xizmati – ko'pdan-ko'p tarkibiy qismlar birligidir. Bu tashkiliy-huquqiy institutlar (tuzilmalar) tizimi va ishlab chiqarish – mehnat munosabatlarining kompleksi, davlat apparatida ishlashga tayyorlangan odamlar majmui hamda ijtimoiy-huquqiy munosabatlarining alohida tizimidir" [34, 49-b.]. Demak, N.Sh. Said-Gaziyeva davlat xizmati deganda, birinchidan, tashkiliy-huquqiy institutlar (davlat idoralari); ikkinchidan, davlat xizmatchilari – kadrlarni nazarda tutadi.

Yana bir tadqiqotchi F.U. Yuldasheva esa davlat xizmatini quyidagicha ta'riflaydi: "Davlat xizmati – davlat budjetidan o'z mehnati va xizmatlari uchun haq oladigan davlat xizmatchilari tomonidan davlatning vazifalari va funksional majburiyatlarini amalga oshirishga qaratilgan ommaviy faoliyat" [38, 116-b.]. Qayd etish lozimki, davlat xizmati davlat organlari va tashkilotlari tizimidagi aniq belgilangan lavozimlar kesimida professional, ya'ni kasbiy tarzda amalga oshiriladi. Xususan, bugungi kunda aksariyat olimlar davlat xizmatini alohida kasb sifatida ham e'tirof etishmoqda. Shu bois "davlat xizmati –

davlat organlari va tashkilotlaridagi lavozimlarda davlat budjetidan to'lanadigan maosh evaziga fuqarolar tomonidan davlatning vazifalari va funksiyalarini amalga oshirishga qaratilgan kasbiy (professional) faoliyat" sifatida ta'riflanishi taklif etiladi.

Davlat xizmati haqida gap ketar ekan, davlat xizmatchisi tushunchasini izohlash ham muhim hisoblanadi. O'zbek tilining izohli lug'atida "xizmatchi" 3 xil ma'noda qo'llanilishi mumkinligi aytilib, ulardan biri "biror idora yoki korxonada yozish-chizish bilan shug'ullanuvchi kishi, xodim" sifatida izohlangan [39, 397-398-b.]. Bundan kelib chiqadiki, davlat xizmatchisi davlat idoralari-da faoliyat yuritadigan xodim sifatida namoyon bo'ladi. Yuqorida ko'rib o'tganimizdek, davlat xizmatini ta'riflashda uning muayyan xususiyatlariga urg'u qaratilgan. Davlat xizmatchisiga berilgan ta'riflarda ham mazkur xususiyat namoyon bo'ladi.

Professor O.T. Xusanov "davlat xizmatchisi bir tomondan fuqaro va jamiyat, ikkinchi tomondan siyosat va qonunchilik o'rtasida bog'lovchi zveno" ekaniga urg'u qaratadi [34, 22-b.]. Boisi davlat xizmatchisi muayyan davlat lavozimida faoliyat yuritib, ijtimoiy-huquqiy munosabatlarda davlat nomidan ishtirok etadi, shu bilan birga, xalq manfaatlari-ga xizmat qiladi.

Yana bir huquqshunos U.T. Tojixonov davlat xizmatchisining muayyan foyda uchun markaziy yoki mahalliy davlat hokimiyati idorasida belgilangan vazifaga oid majburiyatlarni bajarishda qatnashish xususiyatiga e'tibor qaratadi [40, 35-b.]. Davlat xizmatchilarining davlat organlarining vakolatlarini bajarishi ularning ma'muriy huquq subyekti ekanligini bildiradi.

Rossiyalik huquqshunos D.N. Baxrax esa: "Xizmatchi – bu har qanday tashkilotda mansabni egallagan va haq evaziga boshqaruv faoliyatini yoki ijtimoiy-madaniy xizmatlar-ni (shifokor, o'qituvchi, kutubxonachi, inspektor, do'kon mudiri va boshqalar) amalga oshiradigan fuqaro" [41], – deydi. Lekin dav-

lat xizmatchilariga qaysi lavozimlarni kiritish har bir davlatning qonunchiligida belgilab qo'yiladi. Masalan, bugungi kunda mam-lakatimizda davlat tasarrufidagi ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalaridagi o'qituvchi va shifokorlarning davlat xizmatchisi hisoblanishi masalasi ochiq qolmoqda.

Huquqshunos F.U. Yuldasheva esa davlat xizmatchisiga quyidagicha ta'rif beradi: "Davlat xizmatchisi – bu 18 yoshga to'lgan, tegishli malakaga ega, davlat organlarida davlat mansabini egallab turgan, davlat tomonidan to'lanadigan (maosh) haq evaziga davlat vazifa va funksiyalarini bajaradigan, egallab turgan mansab lavozimidan kelib chiqib, majburiyatlarni qonun asosida o'rnatilgan tartibda doimiy amalga oshiruvchi fuqaro hisoblanadi" [38, 32-b.].

F.U. Yuldasheva tomonidan berilgan ta'rif birmuncha pishiq. Jumladan, ta'rifda davlat xizmatchisining muayyan belgilangan yoshga to'lgan bo'lishi ta'kidlangan. Lekin davlat xizmatchisining davlatning vazifa va funksiyalarini bajarishi masalasi biroz munozarali. Boisi davlat xizmatchisi davlatning har qanday vazifalarini emas, davlat idoralari-dagi muayyan lavozimga yuklatilgan vazifalarni bajaradi. Bundan tashqari, davlat xizmatchilaring faqatgina davlat organlarida emas, ayrim davlat tashkilotlarida ham faoliyat yuritishi inobatga olinishi lozim.

Yana bir muhim xususiyat – davlat xizmatchisining davlat tomonidan beriladigan maosh evaziga xizmat faoliyatini olib borish masalasi hisoblanadi. Shuningdek, davlat xizmatchisi belgilangan majburiyatlardan tashqari, huquqlarga ham ega bo'ladiki, ushbu masala ham uni izohlashda e'tiborga olinishi lozim.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, davlat xizmatchisiga quyidagi mualliflik ta'rifini berish mumkin: "*Davlat xizmatchisi – qonunchilik bilan o'rnatilgan tartibda belgilangan yoshga to'lgan, belgilangan malaka talablariga ko'ra davlat organlarida va tashkilotlaridagi davlat xizmati lavozimini egallagan, davlat budjeti-*

dan doimiy maosh oluvchi, lavozimiga ko'ra huquq va majburiyatlarga ega fuqaro".

Ilmiy adabiyotlar va qonunchilik hujjatlarida "kadr" atamasi ham qo'llanilib kelinadi. "Kadr" fransuzcha "cadres" so'zdan olingan bo'lib, "shaxsiy tarkib" ma'nosini bildiradi. Milliy ensiklopediyada "kadr" tushunchasi ikkita ma'noda qo'llaniladi: "1) korxona, muassasa, firma, hissadorlik jamiyatlari, banklar, kasaba uyushmalari va jamoat tashkilotlarida malakali xodimlarning asosiy tarkibi; 2) Qurolli kuchlarda – haqiqiy xizmatdagi komandirlar va oddiy askarlar tarkibi" [42, 21–22-b.]. Aslida, kadr so'zining mohiyati harbiy xizmatdagi shaxsiy tarkibni bildirsa-da, amaliyotda ensiklopediyadagi birinchi ma'nodan unumli foydalaniladi. Shaxs kadr sifatida ta'lim tizimining barcha bosqichlarida shakllanib, rivojlanib boradi. O'rta-maxsus ma'lumotga ega kadrlar kollej va texnikumlarda, oliy ma'lumotli kadrlar oliy ta'lim tizimining bakalavriat va magistratura bosqichlarida, ilmiy darajali kadrlar esa oliy ta'limdan keyingi ta'lim (tayanch doktorantura, doktorantura, mustaqil izlanuvchilik)da tayyorlanadi.

Davlat xizmatchisi va kadr tushunchalari, ko'p hollarda, bir-birining o'rnida qo'llaniladi. Ayrim o'zbek olimlari ham kadr tushunchasini izohlashda uning faqat davlat xizmatidagi o'rniga e'tibor qaratishgan. Ularning fikricha, kadrlar, bu – davlat apparati, muassasasi, jamoat tashkiloti tashkiloti boshqaruv tizimi tarkibiga kiruvchi malakali xodimlarning asosiy qismi [43, 7–8-b.].

Lekin davlat xizmatchisi va kadr tushunchalari tushunchalarning farqli jihatlari mavjud. Bizningcha, kadr tushunchasi davlat xizmatchisi tushunchasiga nisbatan kengroq hisoblanadi va o'z ichiga davlat xizmatchisini ham qamrab oladi. Davlat xizmatchisi bir paytning o'zida kadr hisoblanadi. Lekin kadr bir paytning o'zida davlat xizmatchisi hisoblanmasligi mumkin. Sababi kadr faqat davlat xizmatida emas, xususiylar sektorda ham faoliyat yuritishi yoki har ikkala sektor uchun

ham potensial (ehtimoliylar) nomzod (hali talaba yoki ishsiz fuqaro) hisoblanishi mumkin. Huquqshunos V.J. Xudoyberdiyeva ham o'z tadqiqotida kadrlarning potentsiallik xususiyatiga e'tibor qaratadi. Uning fikricha, "kadr – ijtimoiylar-huquqiy kategoriya bo'lib, mamlakatning mehnat potentsiali, inson faktori-ning muhim elementi sifatida xarakterlanadi" [44, 99-b.]. Bundan tashqari, kadr muayyan bilim va malakaga ega bo'lishi ham lozim. Bu uning kadr sifatidagi eng muhim xususiyati sanaladi. Shunday qilib, kadr so'ziga quyidagicha ta'rif berish mumkin: "*Kadr – davlat yoki nodavlat sektorda faoliyat yurituvchi, shuningdek, har ikkala sektor uchun potentsial (ehtimoliylar) nomzod hisoblanuvchi ma'lum bir malakaga ega shaxs*".

Xulosa qilganda, davlat xizmati davlat boshqaruvining muhim elementi bo'lib, professional kadrlar – davlat xizmatchilari tomonidan amalga oshiriladi. U tushuncha sifatida bir necha asr oldin Yevropada vujudga kelgan bo'lsa-da, mohiyatan davlatlarning paydo bo'lishi bilan parallel ravishda shakllangan. Unga olimlar tomonidan xilma-xil ta'riflar berilib, bu ta'riflar uning qaysidir xususiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

Xulosalar

Maqolada davlat xizmatini institutining kelib chiqishi, shakllanishi, tushunchasi va mazmun-mohiyatiga oid ilmiylar-nazariylar va konseptual qarashlar tahlil qilingan holda quyidagicha umumlashgan xulosalarni ilgari surish mumkin:

birinchidan, davlat xizmati va davlat xizmatchisi tushunchalariga olimlar tomonidan xilma-xil ta'riflar berilib, bu ta'riflar uning qaysidir xususiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Davlat xizmatini tasniflash bo'yicha yagona yondashuv va standart mavjud emas. Bu borada olimlar tomonidan ilgari surilgan g'oyalar asosida nazariylar va davlatlarning o'ziga xos tajribalari shakllangan. Tadqiqot natijasidan, quyidagi tushunchalarga mualliflik ta'riflari ishlab chiqilib, ilmiylar muomalada qo'llash taklif etildi:

davlat xizmati – davlat organlari va tashkilotlaridagi lavozimlarda davlat budjetidan to'lanadigan maosh evaziga fuqarolar tomonidan davlatning vazifalari va funksiyalarini amalga oshirishga qaratilgan kasbiy (professional) faoliyat;

davlat xizmatchisi – qonunchilik bilan o'rnatilgan tartibda belgilangan yoshga to'lgan, belgilangan malaka talablariga ko'ra davlat organlari va tashkilotlaridagi davlat xizmati lavozimini egallagan, davlat budjetidan doimiy maosh oluvchi, lavozimiga ko'ra huquq va majburiyatlarga ega fuqaro;

kadr – davlat yoki nodavlat sektorda faoliyat yurituvchi, shuningdek, har ikkala sektor uchun potensial (ehtimoliy) nomzod hisoblanuvchi ma'lum bir malakaga ega shaxs;

ikkinchidan, davlat xizmati ijtimoiy-huquqiy fanlardagi alohida kategoriya (*institut*) sifatida XIX asrdan Buyuk Britaniyada qo'llanila boshlagan bo'lsa-da, *professional soha* sifatida eramizdan oldingi davrlarda qadimgi Sharqda, asosan, Misr va Xitoyda shakllana boshlagan degan xulosaga kelindi;

uchinchidan, davlat xizmatchilariga qo'yiladigan talablar milliy-tarixiy manbalar, xususan, "Avesto", shuningdek, Abu Nasr Fa-

robiy, Yusuf Xos Hojib, Nizomulmuluk, Amir Temur, Alisher Navoiyning asarlarida mavjud bo'lib, ularning aksariyati bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu manbalar bugungi kunda davlat xizmatining milliy modelini shakllantirishda fundamental manbalar sifatida xizmat qiladi;

to'rtinchidan, huquqiy tartibga solinishi nuqtayi nazaridan yondashilganda, mamlakatimizda davlat fuqarolik xizmatchilarining faoliyati *ommaviy huquq normalari bilan bir qatorda mehnat huquqi normalari bilan ham tartibga solinadigan aralash tizim* shakllanganligi qayd etildi;

beshinchidan, bugungi kunda O'zbekistonda davlat xizmatini tasniflash barcha davlat xizmatchilarini qamrab olmayapti. Mazkur ijtimoiy munosabatlarda vujudga kelgan huquqiy bo'shliqlarni bartaraf etish maqsadida O'zbekiston Respublikasining "Davlat xizmati tizimi to'g'risida"gi Qonuni qabul qilinishi va unda davlat xizmatining turlari aniq belgilanishi lozim. Qonunda davlat xizmatining quyidagi turlardan iborat bo'lishi taklif etiladi: davlatning siyosiy xizmati, davlatning maxsus xizmati va davlat fuqarolik xizmati.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi [Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis]. *People's Word Newspaper*, 2018, vol. 271–272, pp. 7229–7230.
2. Ann P. Chronicle of the Chinese Emperors: The Reign-by-Reign Record of the Rulers of Imperial China. New York, Thames and Hudson Publ., p. 224.
3. Cherrie J.Zh., Malcolm W. The emergence of Human Resource Management in China: Convergence, divergence and contextualization. *Human Resource Management Review*, 2019, vol. 1(29), pp. 87–97.
4. Benjamin E. Civil Service Examinations. Massachusetts, Berkshire Publ., 2009, pp. 405–410.
5. Itzhak G., Jennifer O. Civil Service. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2015, vol. 3, pp. 695–700.
6. Callie W. The East India College debate and the fashioning of imperial officials, 1806–1858. *The Historical Journal*, 2017, vol. 4(60), pp. 943–969.
7. Sagdullaev A., Mavlonov U. O'zbekistonda davlat boshqaruvi tarixi [History of public administration in Uzbekistan]. Tashkent, Academy Publ., 2006, p. 36.
8. Ravshanov F. O'zbekiston Respublikasida boshqaruv kadrlarini tanlash asoslari [Fundamentals of selecting management personnel in the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, 2009, p. 22.

9. Abu Nasr Forobiy. Solihlar shahri [The City of the Righteous]. Tashkent, New generation Publ., 2016, p. 320.
10. Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig [Knowledge of the future]. Tashkent, Cholpon Publ., 2009, p. 78.
11. Nizomulmulk Siyosatinoma [Policy document]. Tashkent, Justice Publ., 1997, p. 256.
12. Amir Temur. Temur tuzuklari [Timur's traps]. Tashkent, Uzbekistan Publ., 2018, pp. 107–108.
13. Ahmedov B. Amir Temurni yod etib [In memory of Amir Temur]. Tashkent, Uzbekistan Publ., 2018, p. 12.
14. Alisher Navoiy. Saddi Iskandariy [Saddi Iskandari]. Tashkent, New generation Publ., 2009, p. 84.
15. Muxitdinova F.A. Sharq Uyg'onish davri mutafakkirlarining siyosiy-huquqiy ta'limotlari [Political and legal teachings of Eastern Renaissance thinkers]. Tashkent, 2010, p. 10.
16. Boboyev H., Xidirov Z. O'zbek davlatchiligi tarixi [History of Uzbek statehood]. Tashkent, Science and technology Publ., 2009, p. 218.
17. Qur'anboyev Q.Q. Davlat boshqaruvi kadrlar tizimi: shakllanish va rivojlanish muammolari (siyosiy va ijtimoiy jihatlar) [Public administration personnel system: problems of formation and development (political and social aspects)]. Tashkent, 2008, p. 68.
18. Azizxo'jaev A.A. Chin o'zbek ishi [A true Uzbek work]. Tashkent, Uzbekistan publ., 2011, p. 259.
19. Beylin A.Ye. Kadry spetsialistov SSSR [Personnel of specialists of the USSR]. Moscow, 1935, p. 418.
20. Iymanova D.A. O'zbekistonda sovet tuzumining kadrlar siyosati va uning oqibatlari (1945–1991) [The personnel policy of the Soviet regime in Uzbekistan and its consequences (1945–1991)]. Tashkent, 2011, p. 8.
21. Lazarev B.M. Gosudarstvennaya sluzhba [Public service]. Moscow, BEK Publ., 1993, pp. 5–6.
22. Obolonskiy A.V. Gosudarstvennaya sluzhba (kompleksnyy podkhod) [Public service (integrated approach)]. Moscow, 1999, p. 20.
23. Starilov Yu.N. Gosudarstvennaya sluzhba v Rossiyskoy Federatsii: teoretiko-pravovoye issled [Civil Service in the Russian Federation: Theoretical and Legal Research]. Voronezh, 1996, p. 28.
24. Alekhin A.P., Kozlov Yu.M., Karmolitskiy A.A. Administrativnoye pravo Rossiyskoy Federatsii [Administrative law of the Russian Federation]. Moscow, Зерцало Publ., 1996, p. 152.
25. Manokhin V.M. Sluzhba i sluzhashchiye v Rossiyskoy Federatsii: pravovoye regulirovaniye [Service and employees in the Russian Federation: legal regulation]. Moscow, 1997, p. 9.
26. Tikhomirov Yu.A. Administrativnoye pravo i protsess: polnyy kurs [Administrative Law and Procedure: A Complete Course]. Moscow, 2006, p. 309.
27. Duysenov E.E. Pravovyye problemy reformirovaniya gosudarstvennogo upravleniya (Respublika Kazakhstan i Kyrgyzskaya Respublika) [Legal issues of public administration reform (Republic of Kazakhstan and Kyrgyz Republic)]. Almaty, 2003, p. 367.
28. Bazarbay E.B. Stanovleniye i razvitiye gosudarstvennoy sluzhby Kyrgyzskoy Respubliki: istoriko-pravovoye issledovaniye [Formation and development of the civil service of the Kyrgyz Republic: historical and legal research]. Yekaterinburg, 2007, p. 10.
29. Tojixonov U. Yuridik ensiklopediya [Legal encyclopedia]. Tashkent, East Publ., 2001, p. 656.
30. Li A. Pravovoye regulirovaniye gosudarstvennoy sluzhby [Legal regulation of civil service]. Tashkent, TSUL Publ., 2021, p. 11–12.
31. Xojiyev E.T., Ismailova G.S., Raximova M.A. Davlat xizmati [Civil service]. Tashkent, Baktria Publ., 2015, p. 15.
32. Marc H., Jack R. Public service: Problems, professionalism, and policy recommendations. Public Productivity Review Publ., 1987, pp. 3–13.
33. Starilov Yu.N. Sluzhebnoye pravo [Service law]. Moscow, 1996, pp. 127–133.
34. Said-Gaziyeva N.Sh. O'zbekiston Respublikasida davlat xizmatini isloh etish masalalari [Issues of civil service reform in the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, TSIL Publ., 2008, p. 49.
35. Mirboboyev B., Xusanov O., Begmatov A. O'zbekiston davlat xizmatini tashkil etishning tashkiliy huquqiy masalalari [Organizational and legal issues of the organization of the civil service of Uzbekistan].

kistan]. Tashkent, Akademiya Publ., 2005, p. 51.

36. Xojiyev E.T. Davlat xizmati [Civil service]. Tashkent, TSIL Publ., 2004, p. 28.

37. Azizov X., Yo'ldoshev A., Asadov SH., Xayitov X., Karimov D., Bekchanov D., Atajanova D., Yuldasheva F. Davlat xizmati [Civil service]. Tashkent, Wing of Thought Publ., 2019, p. 21.

38. Yuldasheva F.U. O'zbekiston Respublikasida davlat xizmatiga kirish va o'tashning huquqiy mexanizmini takomillashtirish [O'zbekiston Respublikasida davlat xizmatiga kirish va o'tashning huquqiy mexanizmini takomillashtirish]. Tashkent, 2021, p. 116.

39. Madaliyev A. O'zbek tilining izohli lug'ati [Explanatory dictionary of the Uzbek language]. Tashkent, Uz.ME Publ., 2007, pp. 397–398.

40. Tojixonov U.T. Davlat xizmati: tajriba va muammolar [Civil service: experience and challenges]. Tashkent, IIB Academy Publ., 1996, p. 35.

41. Bakhrakh D.N. Gosudarstvennaya sluzhba: osnovnyye ponyatiya, yeye sostavlyayushchiye, soderzhaniye i printsipy [Civil service: basic concepts, its components, content and principles]. *State and Law*, 1996, vol. 12, pp. 10–18.

42. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "K" harfi [National Encyclopedia of Uzbekistan. The letter «K»]. Tashkent, Uz.ME Publ., 2006, pp. 21–22.

43. Azizxo'jayev A.A. Davlat xizmati personalini boshqarish [Civil service personnel management]. Tashkent, Academia Publ., 2002, pp. 7–8.

44. Khudoyberdiyeva V.Zh. Administrativno pravovyye voprosy podbora i rasstanovki upravlencheskikh kadrov na predpriyatii [Administrative and legal issues of selection and placement of management personnel at the enterprise]. Tashkent, 1993, p. 99.

45. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub [Mahbub ul-qulub]. Tashkent, New generation Publ., 2019, p. 320.

46. Pronin I.I. Rukovodyashchiye kadry: podbor, rasstanovka i vospitaniye [Management personnel: selection, placement and training]. Moscow, Thought Publ., 1981, p. 224.

47. Razumov Ye.Z. Problemy kadrovoy politiki KPSS [Problems of the personnel policy of the CPSU]. Moscow, 1983, p. 192.

48. Yatskov V.A. Kadrovaya politika KPSS: Opyt i problemy [Personnel Policy of the CPSU: Experience and Problems]. Moscow, 1986, p. 315.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 2-son

VOLUME 9 / ISSUE 2 / 2025
DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.2.